

SEWERYN BLANDZI

Analityki Arystotelesa w nowym polskim przekładzie

Aristotle's Analytics in a New Polish Translation

ARYSTOTELES, *Analityki pierwsze. Analityki wtóre*. Przekład i opracowanie Marian A. Wesoły. Lublin–Roma: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu 2020, ss. 454.

ARISTOTLE, *The Prior Analytics. The Posterior Analytics*. Edited and translated by Marian A. Wesoły. Lublin–Roma: The Polish Society of Thomas Aquinas Publishing House 2020, pp. 454.

Historia poświadcza, że wzlot myśli naukowej i filozoficznej inspirowany Hbywał zwykle nowymi przekładami greckich dzieł filozoficznych, głównie Platona i Arystotelesa. W odróżnieniu od wielu różnych przekładów dzieł tych autorów na inne nowożytny języki europejskie, polskie ich tłumaczenia są nieliczne i w większości pozostają pod wpływem przekładów niemieckich, angielskich i francuskich, które powstały w ubiegłym wieku i wcześniej.

W związku z tym należy w pełni docenić nowy staranny polski przekład *Analitik pierwszych i wtórych* Arystotelesa, ze Wstępem, komentarzem i glosarium grecko-łacińsko-angielsko-polskim. Dokonany wprost z oryginału greckiego przekład jest filologicznie możliwie wierny i dokładny, niekiedy składniowo *verbum pro verbo*, co w translacji tego rodzaju specjalistycznego tekstu z zakresu logiki i metodologii wiedzy naukowej wydaje się instruktywne i zasadne. Opracowanie to różni się znacząco w warstwie językowej i merytorycznej od jedyne dotąd polskiego przekładu tych *Analitik*, autorstwa Kazimierza Leśniaka i wydanego w Bibliotece Klasyków Filozofii PWN w 1973 roku. Jak się okazuje, przekład ten wzorowany był głównie na angielskim tłumaczeniu H. Tredennick'a (Loeb Classical Library, z roku 1938 i 1960).

Prof. Marian Andrzej Wesoły, autor nowego przekładu i opracowania, od początku swej działalności naukowo-dydaktycznej głównie zajmował się

właśnie filozofią Arystotelesa. Omawiana praca jest wynikiem wieloletnich dociekań i badań autora. Ważne w tym przedsięwzięciu były również dyskusje podejmowane z zagranicznymi znawcami Stagiryty.

Publikacje M.A. Wesołego dotyczące nowej analitycznej interpretacji analityki Arystotelesa datują się prawie od ćwierć wieku; niektóre z nich napisane po angielsku i włosku, zyskały uznanie u wybitnych zagranicznych badaczy i tłumaczy dzieł logicznych Stagiryty (J. Brunschwig, J. Corcoran, P. Crivelli, G. Englebretsen, M. Malink, M. Crubellier).

Jak trafnie sugerował m.in. Peter Geach, Arystotelesowe definicje trzech figur sylogistycznych odnoszą się do diagramów, które nie przetrwały później w manuskryptach *Analitik pierwszych*. Marian Wesoły w kilku artykułach na ten temat zaproponował rekonstrukcję tych zaginionych diagramów figur sylogizmów w oryginalnej perspektywie „analitycznej” greckiego filozofa. We *Wstępie* (s. 35) czytamy, że

autor *Analitik* był przekonany o doniosłości i spójności swego projektu dociekań, w którym figury sylogizmów miały dlań tak fundamentalne znaczenie, iż doprawdy dziwnym wydaje się przeoczenie tego bądź minimalizowanie przez wielu badaczy.

Jest to ujęcie, które zostało właściwie uwzględnione – z punktu widzenia filologicznego i historycznego – w niniejszym tłumaczeniu i wykładni egzegetycznej *Analitik pierwszych i wtórych*.

Z tych zatem racji zasadne jest zaprezentowanie polskiemu czytelnikowi nowej wersji przekładu, uwzględniającej zarazem aktualny stan badań nad tym wiekopomnym dziełem.

Warto tutaj przytoczyć słowa Autora z Przedmowy (s. 13–14), które powtórzone zostały jako anons na tylnej okładce publikacji:

Zadaniem niniejszego opracowania jest przedłożenie w bardziej przystępnej formie graficznej greckiego tekstu *Analitik pierwszych i wtórych* Arystotelesa wraz z nowym i możliwie wiernym ich polskim przekładem. Sporo namysłu i trudu wymagało specjalne przeredagowanie greckiego oryginału w taki sposób, aby dla przejrzystości lektury wprowadzić w nim większą liczbę zasadnych akapitów i tym samym jaśniej ująć tok skomplikowanych wywodów.

Podjęcie tego przekładu *Analitik* wymagało wprawdzie kontekstowego uchwycenia przewodniej ich wizji, którą starałem się naszkicować w kilku artykułach. Przedłożyłem w nich tzw. interpretację ‘analityczną’ wraz z rekonstrukcją diagramów trzech figur sylogizmów możliwie podług ich oryginalnej wykładni. Czym innym jest jednak nowatorskie podjęcie sylogistyki Arystotelesa z punktu widzenia nowoczesnej logiki formalnej, a czym innym tłumaczenie jego *Analitik*

z greckiego oryginału i nie przypisywanie mu czegoś nowego i dlań obcego. Aby nie powiełać błędu perspektywy, staramy się rozpoznać, w jakich pojęciach filozof grecki zainicjował swój projekt analityki z figurami sylogizmów. Tak czy inaczej nastąpiło wyparcie oryginalnych pojęć analityki na rzecz logiki i sylogistyki, którymi to określeniami sam Stagiryta się nie posługiwał w sensie tradycyjnie mu przypisywanym. I tak w logice tradycyjnej nastąpiło przeformułowanie zapisów formuł predykcji i zdań kategorycznych.

Analityki Arystotelesa w logice tradycyjnej i współczesnej (matematycznej) podejmowane bywały wybiórczo, głównie z ograniczeniem do teorii sylogizmów. Wielkim dokonaniem była inspirująca rozprawa Jana Łukasiewicza o sylogistyce Arystotelesa z punktu widzenia logiki nowoczesnej. Jednak nowsze badania w znacznym stopniu modyfikują zarówno tradycyjny, jak i nowoczesny obraz logiki i metodologii Arystotelesa. *Analityki pierwsze* stanowią wnikliwą wykładnię sylogizmu jako dowodu, natomiast ich kontynuacja w *Analitykach wtórych* traktuje o wiedzy demonstratywnej jako teorii dowodzenia i wyjaśniania naukowego.

O tym i jeszcze nowszych interpretacjach w tym zakresie czytamy we Wstępie do nowego przekładu *Analityk*. Wszelako cenną osobliwością tego opracowania jest całościowe i kontekstowe ujęcie obydwu *Analityk*. Autor proponuje ich lekturę *in continuo et in extenso*, przez co należy rozumieć studiowanie tekstu w ciągu tematycznym i w wymiarze problemowym, ukierunkowane poprzez merytoryczne wskazówki kompozycyjne, podane we Wstępie do przekładu, a także poszczególne nagłówki w rozdziałach tłumaczonego tekstu. Nagłówki te są w większości oryginalnym pomysłem tłumacza i niewątpliwie ułatwiają rozpoznanie zarówno złożonych wywodów Stagiryty, jak i nader trudnych ich detali.

Ponadto instruktywnym ułatwieniem w lekturze tego trudnego tekstu jest sporządzone przez tłumacza grecko-łacińsko-angielsko-polskie glosarium terminologii filozoficznej i logicznej Arystotelesa. Są w tym pewne propozycje uściśleń oraz przeformułowań tradycyjnej leksyki. W ten sposób można w nowym i kontekstowym świetle zrozumieć bliżej wywody greckiego filozofa.

To nowe tłumaczenie *Analityk pierwszych i wtórych* ukazało się w profesjonalnym Wydawnictwie Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu (PTTA) w serii Teksty – Przekłady – Komentarze (ISBN 978-83-65792-29-7, Lublin 2020). Poręczna forma nadana przez twardą okładkę ze starannie zredagowanym tekstem, nadaje lekturze tej publikacji dodatkowy efekt graficzny i estetyczny.

W *Słowie od Wydawcy*, ks. prof. Andrzej Maryniarczyk, stwierdził m.in.:

Nowy przekład jest ważnym wzbogaceniem polskiej kultury filozoficznej, która jest podstawą dla humanistyki. W ten sposób nawiązujemy do tych społeczności, które pragną fundamentalne dzieła antyczne w jak najwierniejszym przekładzie przybliżyć współczesnemu Czytelnikowi. [...] Mamy nadzieję, że przekład ten dostarczy nowych inspiracji, tak dla studentów, jak i badaczy myśli Arystotelesa, a w sposób szczególny przyczyni się do podniesienia kultury filozoficznej, co dokonuje się – jak pisał sam Arystoteles – dzięki tej nauce ‘która traktuje o dowodzeniu i o samej nauce (jako takiej)’, czyli o logice (s. 11).

Wydanie *Analityk pierwszych i wtórych* w przekładzie Mariana A. Wesołego należy uznać za nader ważne wydarzenie dla polskiej humanistyki, a historii filozofii i logiki w szczególności¹.

SEWERYN BLANDZI – prof. dr hab., Kierownik Zespołu Badań nad Filozofią Antyczną i Historią Ontologii w IFiS PAN. Prezes Polskiego Towarzystwa Filozofii Systematycznej, redaktor serii „Hermeneutyka problemów filozofii” i „Studia z Filozofii Systematycznej”. Zajmuje się historią filozofii, zwłaszcza starożytnej, historią metafizyki i jej nowożytną transformacją w ontologię, a także filozofia niemiecką i hermeneutyką. Od 2009 roku Redaktor Naczelny międzynarodowego czasopisma „Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej/ Archive of the History of Philosophy and Social Thought”. Autor m.in.: *Henologia, meontologia, dialektyka: Platońskie poszukiwanie ontologii idei w ‘Parmenidesie’* (Warszawa 1992), *Platoński projekt filozofii i pierwszej* (Warszawa 2002), *Między aletejologią Parmenidesa a ontoteologią Filona* (Warszawa 2013), *Platon und das Problem der Letztbegründung der Metaphysik*, (Frankfurt am Main 2014).

SEWERYN BLANDZI – professor of philosophy, Head of a Research Group for Ancient Philosophy and History of Ontology at IFiS PAN (Institute of Philosophy and Sociology Polish Academy of Sciences). Chairman of the Polish Society of Systematical Philosophy, editor of the book series: “Hermeneutics of the problems of philosophy” and “Studies in Systematical Philosophy”. Editor-in-Chief of *Archive of the History of Philosophy and Social Thought* since 2009. Research interests: history of philosophy (mainly ancient philosophy), history of metaphysics and its transformation into modern ontology, German philosophy and hermeneutics. Author of following publication (*inter alia*): *Henology, Meontology, Dialectic: Plato’s Searching for Ontology of Ideas in ‘Parmenides’* (Warsaw 1992), *Plato’s Project of the First Philosophy* (Warsaw 2002), *Between ‘Parmenides’ Aletheiology and Philo’s of Alexandria Ontotheology* (Warsaw 2013), *Platon und das Problem der Letztbegründung der Metaphysik* (Frankfurt am Main 2014).

ORCID: 0000-0003-0940-7643

¹ Warto dodać, iż podjęcie przez Mariana A. Wesołego przekładu *Analityk pierwszych i wtórych* wiąże się z zainicjowanymi przezeń w Poznaniu obchodami 2400. rocznicy urodzin Arystotelesa. W ich ramach wydano m.in. w przekładzie M. Wesołego książkę Enrico Berti, *Profil Arystotelesa* (Poznań 2016) oraz z inicjatywy Mariana Wesołego i Pawła Blei publikację okolicznościową *Spacery z Arystotelesem* (Poznań, Genius loci, 2017). Pozycja ta zawiera reportaż z wędrowki po Grecji wraz z fotografiami oraz cykl prelekcji Kateriny Zisopulu (dostępne również w Internecie). Dodatkem do publikacji jest nagranie z wybranymi cytatami dzieł Arystotelesa (*Spacery z Arystotelesem*, dostępne na kanale *youtube*), które powstało w ramach projektu Rezerwatu Archeologicznego Genius loci.